رۆژنامەگەریی لە باشووری کوردستان.. ن: سەردەم سەلۆ.. و: رەزا شوان

رۆژنامەگەریی لە باشووری کوردستان.. یا میدیای دەسەڵاتە یا کاری رۆژنامەیی نییە.
لەم سەردەمەدا، میدیا بووە بە دەسەڵاتی یەکەم و خاوەنی رۆڵێکی سەرەکییە لە هەڵماڵینی راستییەکاندا. بەڵام دەسەڵاتدارانی حوکمڕان هەمیشە ئامانجی سەرەکی میدیا چەواشە دەکەن. دەیخەنە خزمەتی بەرژەوەندییە کەسایی□تییەکانی خۆیانەوە.
میدیای کوردیش تووشی ئەم رۆڵە نەرێنییەی دەسەڵات بووە. باشووری کوردستان باشترین نموونەی ئەم راستییەیە. دەسەڵاتی سەرمایەداری، میدیای تایبەتی بە خۆی دروست دەکات. بە مەبەستی پەردەپۆشکردنی گەندەڵییەکانی و فایلەکانی لەبەردەم رای گشتیدا، بۆ پاراستنی دەسەڵاتەکانی. گەلیش بەو ئاقارەدا ئاراستە دەکات کە خۆی دەیەوێ. نەک بۆ ئەو دۆخەی سیاسییەی لە ئەنجامی گەندەڵیی دەسەڵاتیدا. پێوەی دەناڵێنن. دەبینین دەسەڵاتدارانی هەر دەوڵەتێک میدیای تایبەت بە خۆیان دادەمەزرێنن. بودجەیەکی زەبەلاحیشی بۆ تەرخان دەکەن، بەڵام نەک لە پێناوی جێبەجێکردنی ئەو پێوەرانی کە پێویستە لە میدیادا هەبن. بەڵکو لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکانی دەسەڵات بە ئامانجی هەڵکێشان و پڕوپاگەندە بۆی. بۆ پەردەپۆشکردنی گەندەڵییەکانی و ریکلامکردن و درۆهەڵبەستن بۆ سیاسەتەکانی. بەپێی ئەم بنەمایە هەموو دەسەڵاتدارە حوکمڕانەکان، دەزگای میدیایی تایبەت بە خۆیان هەیە.
شەو و رۆژلە پێناوی پاراستنی ئەم دەسەڵاتەیاندا کاردەکەن. لە ئەنجامی سیاسەتەکانی ئەم دەسەڵاتدارە حوکمڕانانەدا. رۆژانە دەزگاکانی ئەو میدیایانەی کە لەژێر چەتری میدیای ئازاد و دیموکراتیدان، رووبەڕووی فشار و گرتن دەبنەوە، بواریان ناادەن کە بەدواداچوون بۆ رووداوەکان بکەن، بە شێوەیەکی گشتیش ب□گ□ن بە زانیاریییەکان. رێگاشیان پێنادەن کە لێک□□ینەوەکانیان دەربارەی گەندەڵییەکانیان ب□□اوبکەنەوە.

کە دێینە سەر باسکردنی رۆڵی میدیای ئازاد و د دیموکراتی لە

باشووری کوردستان، پێویستە باس لە دەسەڵات و پارتی حوکمڕان لەوەدا بکەین، لە چوارچێوەی ئەوەی کە پێشتر ناومان برد. لەوەدا دەسەڵاتەکی حوکمڕان هەیە، کە دەسەڵاتەکی قورخکردووی حیزبییە. تەنگ بە میدیای ئازاد هەڵدەچنن. میدیا و راگەیاندنەکان کە لە هەریمدا هەن راستەوخۆ بە حیزبەکانەوە بەستراون. بە تایبەتیش بە هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە، پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان. ئەوانەیان بە پارە کڕیون و دەمیان چەورکردوون کە لەم بوارەدا بە پارە کاردەکەن. بۆیە هەر لایەنەکی میدیایی، گەر بیەوێت لە باشووری کوردستاندا کاربکات، پێویستە بەپێی سیاسەتی پارتەکی دیاریکراو کاربکات، لەم دەخەشدا پێویستە ئەو لایەنە میدیاییە، بەپێی یاساکانی لە سنوورەکی دیاریکراودا کاربکات. گەر ئەو میدیاکارە ویستی لەکەڵێنەوەیەک یا راپۆرتێک ئامادە بکات، رووبەڕووی ئەو پرسیارەی خەڵکی دەبێتەوە:"سەر بە کام لایەنی؟" ئەمەش جەختکردنەوەیە لەسەر ئەو راستییەی کە لە باشووری کوردستاندا، میدیای ئازاد نین، ئەو میدیایانەی کە هەن پەیوەندییان بە حیزبە دەسەڵاتدارەکانەوە هەیە و میدیای حیزبین. لەبەر ئەم هۆیە ناتوانین بڵێین لە هەرێمدا، هوی میدیا و راگەیاندنی ئازاد هەن. یا لەژێر چەتری میدیای ئازادا کاردەکەن.

بۆیە میدیاکان لە باشووری کوردستاندا، لە چوارچێوەی بەرژەوەندییەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکاندا کاردەکەن. ناتوانن ئەم سنوورە بە دیاریکراوەیان ببەزێنن.

تا میدیاکانی کوردستان ستایشی دەسەڵات یا پارتەکی دیاریکراو بکەن و تەشیان بۆ بڕێسن، ئەم میدیایانە بەلای دەسەڵاتدارن و پارتی فەرمانڕەواوە، میدیای ئازادن. ئەمەیە چەمکی میدیای ئازاد لە باشووری کوردستاندا. جگە لەم ملکەچییە میدیا و راگەیاندنەکان ناتوانن کارەکی تر بکەن، کە بە دڵی دەسەڵاتداران و پارتەکانیان نەبن.

ئەگینا رێگایەکەی پڕ لە مەترسی دێتە پێشیان.

لە باشووری کوردستاندا، میدیای ئازاد، رووبەڕووی هەموو تەنگپێهەڵچنینێک بوونەتەوە، وەکو توندوتیژی و گرتن و رێگرتن لێیان لە رووماڵکردنی رووداوەکان، لەوانەشە هەندێ جار ئەشکەنجەیان بدەن و بشیان کوژن. چەندین نموونە هەن، دەربارەی ئەو رۆژنامەنووسانەی کوشتیانیان لە ئەنجامی ئەوەی کە پەردەیان لەسەر هەندێ لە فایلەکانی پەیوەندی بە گەندەڵی و بە دزی لە دەسەلاتدا لادان. تا ئێستا دەسەڵاتداران و دەسەڵاتی دادگایی و

یاسایی، هیچ بە دواداچوون و لێکۆڵینەوەیەکی دادپەروەرانەیان، لە چۆنییەتی شەهیدکردنی ئەو ڕۆژنامەنووسانە نەکردوون. بەڵکو لە ماوەیەکی زۆر کورتدا کۆتاییان بە لێکۆڵینەوەیەکی بە لێکۆڵینەوە هێنا. چونکە لای هەموو خەڵکی ڕوونە کە بکوژەکانیان چ لایەنێکن. لەوانەش:" سۆرانی مامە حەمە، زەردەشت عوسمان، کاوە گەرمیانی، ویدات حوسین، عەبدولستار تاهیر شەریف"
تا ئێستاش چارەنووسی چەندین ڕۆژنامەنووس و میدیاکار لە زۆنگی پارتی دیموکراتی کوردستان دیارنین. لە نێوانیادا ڕۆژنامەنووس (شیروان شیروانی) و (ئومێد بروشکی). لە پاڵ ئەمەشدا، ئەستەمە کە میدیای ئازاد ڕێی پێبدرێت و بتوانێت لە دانیشتنەکانی پەرلەماندا ئامادەبێت. یا بتوانێت لە بەڕێوەبەرێتیی فەرمییەکاندا، بە دواداچوون بە هەندێ گەندەڵی و ڕووداو و ڕۆتینییەکانی حکومەت بکات. ئەم میدیایانە ڕووبەڕووی هەموو سزایەک نایاسایی دەبنەوە، بەپێی یاساکانی ڕۆژنامەگەریی لە باشووری کوردستاندا، بە بەندکردن و بڕێ پارەیەکی زۆر سزا دەدرێن، ناچاریشیان دەکەن کە بە نووسین بەڵێنی ئەوە بدەن، کە دووبارە باسی گەندەڵی نەکەن و ناوی دەسەڵاتداران نەهێنن. ئەگینا دەبن بە هەواڵی هەڵبوون، گۆڕون دەکرێن. زۆر لە دەزگا میدیاییەکان بە زۆر و بە یەکجاری نووسینگاکانیان و هۆیەکانی ڕاگەیاندنەکانیان پێیان داخستوون.

لە ڕاپۆرتێکی سەنتەری میترۆ بۆ بەرگری لە مافەکانی ڕۆژنامەنووسانی کوردستان، ئەم سەنتەرە جەختی لەسەر زیاتربوونی دۆخی پێشێلکارییەکانی دژ بە ڕۆژنامەنووسان لە هەرێمی کوردستان کردۆتەوە، کە لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا (٢٠٢٠)، سەرجەم (٣٨٥) پێشێلکاری و لێدان و توندوتیژی بەرانبەر ڕۆژنامەنووسان کراون. باسیان لەوەش کردووه که (١٦٣) ڕۆژنامەنووس و پەیامنێران، قەدەغەی ڕووماڵکردنی ڕووداوەکانیان لێکردن. (٧٤) دۆخی گرتنی ڕۆژنامەنووسانیش بەبێ بڕیاری دادگا بەندکران. (٤٠) دۆخی هەڕەشە لە ڕۆژنامەنووسان کراون. (٤٢) دۆخی دەستگرتن بەسەر کامیرا و کەرەستەکانی ڕۆژنامەنووسان و وێنەگراندا گیران. بڕیاری داخستنی (٤) دەزگای ڕۆژنامەگەری درا.

نەبوونی جێبەجێکردنی یاسای پارێزبەندی کە ڕۆژنامەنووسان بپارێزێت. بووتە هۆی زیاتر بوونی پێشێلکارییەکان لە دژی ڕۆژنامەنووسان. سەرەڕای کێشەی ئابووری و پەتای کۆرۆنا و ناکۆکی

و ململانێی و بەربەرەکانێی لە نێوان حیزبە دەسەڵاتدارەکان و هێزە سیاسییەکان و باڵ باڵێنەدا، کە ڕەنگدانەوەیەکی نەرێنییان لە بارودۆخ و کاری ڕۆژنامەییدا هەیە. باجی ئەم هەموو کێشانەش گەلە چەوساوەکەمان دەیداتەوە.
سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، دکتۆر (ڕێواز فایق) لە کۆنفراسی ساڵانەی سەنتەری میترۆ بۆ خستنەڕووی، ئامارو ڕووداوە توندوتیژی و گرتن و پێشێلکارییەکانی دژ بە ڕۆژنامەنووسانی کوردستان، لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانییدا کە سەنتەری میترۆ لە ڕۆژی (١٦/ یانوار/ ٢٠٢١) لە شاری سلێمانی بۆ ئازادی ڕۆژنامەیی سازیکرد، ڕێواز فایق ڕاگەیاند و وتی:"حیزبەکان میدیای تایبەتی خۆیان هەیە، گەل هەستی پێکردووە و ئەم شتە دەزانێت، لایەکی کێشەوە، ئەو میدیایەش کە ناوی خۆی ناوە میدیای ئازاد، لە لایەن حیزبەکانەوە پاڵپشتیان لێدەکەن، تا کارە نایاساییەکان و بڵاوکردنەوەی گەندەڵییەکانیان بشارنەوە" وتیشی:"کە میدای حیزبی سەبەر و کەدراو و زاڵە، میدیای ئازادیش لە پاشەکشەدایە" ڕێواز فایق پێیوایە:"زۆر لە میدیاکان بە پارەی دزراو و بە پارەی سیاسییەکان دامەزراون. هەر لەبەر ئەوەشە کە دۆخی ڕۆژنامەنووسی لە پاشەکشەدایە" ئەوەشی وت:"لە ڕووی میدیاییەوە دەبێت، ئەمە لە هەرێمی کوردستان، هەموو ساڵێک بڵێین خۆزگەمان بۆ پار" دکتۆر ڕێواز ئاماژەی بەوەش دا و وتی:"لە بەرامبەر ئەمەدا میدیای ئازاد هەیە، ئەویش چاو و گوێی گەلە، بەڵام لە ئێستادا لە لاوازترین بارودۆخدا دەژی.. دەتوانین بڵێین لاواز کراوە، بەرانبەر بەمەش ئەوانەی لە لایەن حیزبەکانەوە پاڵپشتیان لێدەکەن بەهێزبوونە" ڕاستە کە میدیای ئازاد چاو و گوێی گەلە.. بەڵام ریواز خان باش ئەوەش دەزانێت، کە لەلایەن هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە چاو و گوێی میدیای ئازادیان گرتوون، کە یەکێکیان یەکیتی نیشتمانی کوردستانە، کە خۆی ئەندامێکی باڵای سەرکردایەتی. ئەی بۆ ئەم ڕاستییانە لە دانیشتنەکان و لە کۆنفرانسەکانی حیزبەکەی و لە دانیشتنەکانی پەرلەماندا باس ناکات؟ گەر هیچیشی پێنەکرێت و زۆرینەش لەگەڵیدا نەبن. دەبێتە هەڵوەستەیەک بۆی.

تا ئێستا ئەو میدیایانەی کە لە باشووری کوردستاندا کاردەکەن، هیچیان نەیانتوانیوە و ناتوانن گە دەڵییەکانی دەسەڵاتی هەرێم ئاشکرابکەن. بە تایبەتیش فایلەکانی دارایی و نەوت، سەرەڕای خەرجنەکردنی مووچەی فەرمانبەران. هیچ میدیایەک گەربەتو تەنیا ئاماژەپێکردنێکیش باسیان لێبکەن، ڕووبەڕووی

تەنگپێهەڵچنینێکی زۆر دەبنەوە یا پەیامنێر و راپۆرتنێرەکەی بە توومەتێکی بە هەڵبەستراو بەند دەکرێت. کەسیش بۆی نییە کە دەربارەی چارەنووسی بپرسێت، کە چییان لێکردوون و لە کوێیە؟ هەروەکو دۆخی چەندین رۆژنامەنووسی بەندراو لە گرتووخانەکانی هەرێمدا. بە تایبەتیش لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پارتی دیموکراتی کوردستاندا.

وەکو لە ماوەی ئەم دواییەشدا روویدا، ئەو کاتەی کە لە هەڵەبجە و لە سلێمانی خۆپێشاندانی ناڕەزاییان کرد. سزادانێکی گەورەی دارایی بەسەر هەندێ لە میدیاکاندا سەپێنران، بە ماوەیەکیش کە لە دە رۆژ کەمتر نەبوو، نووسینگاکانیشیان پێداخستن.

لە ماوەی سی ساڵەدا، گەندەڵییەکی زۆر لە باشووری کوردستاندا بڵاوبۆتەوە، لە لووتکەی دەسەڵاتەوە بۆ خوارەوە شۆڕبۆتەوە. هەمووانش ئەم گەندەڵییانە بەدی دەکەن. لە چەندین فایلی گەندەڵییدا، وەکو گەندەڵی لە خزمەتگوزارییەکان، بە تایبەتیش لە کەرتی کارەبا و ئاودا لە پاڵ دۆسییەی گەندەڵی نەوتدا، کە بە تورکیا دەفرۆشرێت. ئەم رێکەوتنە نهێنییەش تەنیا لە نێوان بنەماڵەی دەسەڵاتدار و تورکیا دایە. تەنانەت پەرلەمانی کوردستانیش بۆی نییە کە باس لەم رێکەوتنە نەوتییەی نێوان بنەماڵە و تورکیا بکات و لێی بکۆڵێتەوە. هیچ لە میدیاکانی کوردستانیش ناوێرن باس لە نهێنییەکانی ئەم رێکەوتنە بکەن، یا باسی پارەی ئەو نەوتە بکەن کە چەند ساڵە پارتی فرۆشتوونی و دەیفرۆشێت. پارەکەی چەندە و لە کوێیە و چیلێکراوە؟

لەبەر ئەم هۆیانە دەپرسین بۆچی دەسەڵات لە باشووری کوردستاندا، کاری رۆژنامەیی ئازادی قەدەغە کردووە؟ وەڵامەکەی ئاسان و روونە، چونکە میدیای ئازاد دەتوانێت، چەندین دۆسییەی پەیوەست بە گەندەڵییەوە ئاشکرا بکات. کە لە لایەن حکومەتەوە، لەبەردەم رای گشتیدا، کراون و دەکرێن. بە تایبەتیش لە لایەن هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە. ئەمەش ئەوەیە کە دەسەڵاتدارانی هەرێم نایانەوێت. چونکە ئاشکرابوونی ئەم گەندەڵی و دزییانەیان، سەرەتای کۆتایی دەسەڵاتی حیزبییانە.

ئەمە گرنگترین هۆیە لە هۆیەکانی رێگریکردن و قەدەغەکردنی کاری میدیای ئازاد لە باشووری کوردستان.

بۆ ئەوەی زیاتر راستگۆ و راشکاوبین لەم فایلەدا،

خوێنەران دەخەینە بەردەم راستییەکی روون، پەویستە کەمێک باس لە میدیاکانی تر بکەین. کە لە هەرێمدا کاردەکەن. بۆ نموونە میدیاکان و راگەیاندنەکانی تورکیا کە لە باشووری کوردستاندا کاردەکەن. ئەم میدیایانەی تورکیا، بە دوو کەناڵی سەتەلایتی تەلەفزیۆنی کوردیی بەکرێگیراویشەوە کە نۆکەری و پڕۆپاگەندە بۆ تورکیای داگیرکەری کوردستان دەکەن. بێگومان ئەم میدیا و کەناڵانە باس لە گەندەڵییەکانی هەرێمی کوردستان ناکەن. بەڵکو دەیانەوێت کەندەڵییەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانی هاوپەیمانیان بپۆشن. چونکە دەسەڵاتدارانی رژێمی تورکیاش دووچاری گەلێ گەندەڵی بوونەتەوە. بە تایبەتیش لە کەیسەی نەوتدا. سەرەڕای چەندفایلێکی تر.

بۆیە دەبینین میدیاکانی تورکیا، بە تایبەتیش ئەوانەی سەر بە پارتی داد و گەشەکردنی دەسەڵاتدارن. بە ئەوپەڕی ئازادییەوە لە باشووری کوردستان کاردەکەن، سێ بەشیشیان میتن و سیخوڕی لەسەر گەریلاکانی پارتی کریکارانی کوردستان دەکەن، بە رەزامەندی و چاوساغیی پارتی دیموکراتی کوردستان. دەتوانن لە هەر دەرگایەک بدەن کە بیانەوێت. هیچ رێگرییەک لە کارەکانیان ناکرێن.

بە هۆی ئەوەی کە تورکیا چەندین ناوچەی لە باشووری کوردستان داگیرکردووە، زیاتر لە پێنجا مۆڵگەی سەربازیی نزیک دهێک و زاخۆ هەیە. تورکیای دەستی بەسەر کۆمپانییە نەوتییەکان و ئابووری هەرێمی کوردستاندا گرتووە. سەرەڕای ئەوەی کە کە هەریمی کوردستان بە تەواوی پشتی بە هاوردنی کەلوپەل و بەرهەمە خۆراکییەکان و پیشەسازییەکانی تورکیا بەستووە. بۆیە میدیاکانی تورکیا لە باشووری کوردستاندا، رۆژانە ستاییشی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ دەسەڵاتی هەریم دەکەن.

لە کوردستاندا، گەلێ میدیای عەرەبی و بیانی تر هەن کە کاری میدیایی لە هەرێمدا دەکەن. بەڵام بە راشکاوی و شەفافیەت باس لە گەندەڵییەکانی حکومەتی هەرێم ناکەن. چونکە لەژێر فشاری یاسایەکی توندی میدیای هەرێمدان. لەم دۆخەشدا میدیای ئازاد ناتوانێت کاربکات و راستییەکان و گەندەڵییەکان و پێشێلکارییەکانی میدیا، لە کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان و رۆژنامەکاندا باس بکات. چونکە زۆربەیان کەناڵە و رۆژنامەی حیزبین و رێ بە باسکردن و بڵاوکردنەوەی را و بیری ئازاد نادەن. چونکە هەر میدیایەک لە باشووری کوردستاندا کاربکات. پەیوەستە بەرژەوەندییەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان لەبەرچاوبگرن. باسکردن لە گەندەڵییەکانی دەسەڵاتداران هێڵی سوورە. پەیوەستیشە بە ملکەچی جێبەجێکردنی مەرج و

بەندەکانی یاساکانی میدیای هەرێمی کوردستان بێت. بە تایبەتیش لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پارتی دیموکراتی کوردستان. هەر میدیایەکی کوردی، هەر رۆژنامەنووس و پەیامنێر و راپۆرتنووسیک رووماڵی گەندەڵی و ستەم و سەرکوتییەکانی حکومەتی دەسەڵاتدار و حیزبەکان بکەن و رەخنەیان لێبگرن و ناوی دزییەکانیان بهێنن و پێیان بڵێن پێتان خوار داناون. رووبەڕووی لێکۆڵینەوە و لێدان و ئەشکەنجەدان و گرتن و سزدان و کوشتن دەبنەوە. بە یەکجاریش نووسینگاکانیان و هۆیەکانی راگەیاندنەکانیان دادەخەن.

باشووری کوردستان، لە سایەی دەسەڵاتێکی شکستخواردوودا، بە دەست کێشەی داراییەوە دەناڵێنێ، لە پاڵ کێشەی خەرجنەکردنی مووچەی فەرمانبەراندا کە حکومەت ناتوانێت مووچەی فەرمانبەران بدات، بە بیانووی قەیرانی داراییەوە.. کەچی ساڵانە بە ملیونان دۆلار لە میدیاکانی سەر بە دەسەڵاتیان و بۆ حیزبەکانیان و بۆ بانگەشە و پڕوپاگەندەی هەڵبژاردنەکانیان و کڕینی دەنگەکانی دەنگدەران خەرج دەکەن. بۆیە ئەم پرسیارە خۆی دێنێتە پێشەوە: ئەم حیزبانە ئەم هەموو پارە زەبەلاحەیان لە کوێ بوو؟! خۆ شاخەکانیش هیچ میراتییەکیان بۆ بەجێنەهێشتوون!

(*) ئەم بابەتە، لەلایەن نووسەر (سەردەم سەلۆ) وە، بە زمانی عەرەبی لە ژیر ناوی (الصحافة في باشور كوردستان.. إما إعلام السلطة أو لاعمل صحفي) کە لە رۆژی (٤/ یانوار/ ٢٠٢١) دا، لە سایتی (انباء – وكالة انباء هاوار) دا بڵاوی کردۆتەوە. بە دەستکارییەکی زۆرەوە لە عەرەبییەوە و□رگ□□اوە بۆ سەر زمانی کوردی.

رەزا شوان

نەرویج: ٦/ یانوار/٢٠٢١